

ЗАПИТ У КОСМОС

Отже, це сталося! В Україні виходить моя збірка п'єс і одного сценарію — і це диво. Драматургію у нас майже не видають. Якщо видають, то постфактум, вшановуючи пам'ять і заслуги перед українською сценою покійного вже драматурга.

Живим драматургам, як нікому з колег по літературній праці, доводиться заслуговувати своє місце на книжковій полиці, а вони на нього заслуговують, чесно. Я приблизно розумію, чому так відбувається. Самі слова «п'єса» чи «драматургиня» ніби притрушені нафталіном. А згадаємо негативний досвід читання п'єс у школі. Довгий список персонажів з повними іменами, які, дай Боже, запам'ятовуєш ближче до кінця п'єси; застарілі форма і зміст, коли нічого не відгукується підлітку — ні гумор, ні ситуації, — бо воно написано в XIX сторіччі. На все життя п'єса залишається у свідомості чимось архаїчним, музейним, часто театр сприймається так само. Але це помилкове сприйняття! Немає нічого свіжішого, страшнішого і смішнішого, ніж хороша сучасна п'єса, бо це зловлений нерв часу, маленька революція, інтим і провокація, важлива розмова. Насправді ті класичні п'єси зі шкільної програми свого часу теж були гострими і революційними, але забудьмо про них зараз, коли вже нарешті живим дали голос.

Чому драматургам боляче, що їхні п'єси читають тільки режисери й актори, а іншим людям це недоступно? Тому що в театрі глядачі бачать режисерську версію, результат колективної роботи, де присутність автора значно зменшується, іноді до прізвища на афіші. Вистава — це трактування тексту, а сам текст заслуговує на окреме прочитання, він завжди відрізняється від того, що ви побачили, і хіба не цікаво порівняти?

Виставу бачить обмежена кількість людей, мало хто поїде в інше місто тільки для того, щоб сходити в театр. А книжка — це можливість тексту вийти на широкі люди.

П'єсу не так зручно читати, бо головний інструмент — діалоги, і ніяких авторських пояснень. Читачеві залишається тільки здогадуватися про наміри та мотивацію героя і взагалі багато домислювати. Драматург має обмежений час, максимум півтори години, щоб розіграти всю драму від початку і до кінця, тому концентрація таких текстів буває дуже високою. Незважаючи на все це, драматургія — це література і має право.

Звісно, я мріяла про збірку своїх п'єс. Посилала запити в космос, але ніколи в конкретні видавництва — це мій метод в усьому. І космос, у вигляді Маші Курочкіної та видавництва ARTBOOKS, мене почув і ризикнув. Я щаслива, бо тепер мене можуть читати не тільки у Франції, Швеції чи Британії, а і в Україні.

Всі тексти в цій збірці написані на замовлення різних театрів, крім сценарію, який замовила моя покійна вже подруга і вчителька Єлена Греміна для свого «Сценарного бюро». Інші тексти були замовлені іноземними театрами і цими ж театрами втілені на сцені, а потім поставлені в інших театрах. Усі, крім останньої п'єси, яка мала тільки сценічне читання, і крім першого сценарію, який мав

кілька сценічних читань і відзнак, але не реалізований поки що в кіно.

Для драматурга великий привілей писати не в стіл, а на замовлення, коли запит на оригінальний текст, а не адаптацію класичного твору (як зазвичай працюють з драматургами в Україні). Але треба враховувати безліч нюансів: менталітет країни, можливості театру і перекладача, світовий контекст, час виходу вистави. Працюючи над кожною п'єсою, я думала про ці фактори і старалась, щоб вони не заважали мені бути чесною і не обмежували мою свободу. Але завжди, куди б і для кого я не писала, в моїх текстах дуже багато особистого досвіду.

У цю збірку ввійшли тексти, які є для мене важливими. І я розділяю її на три частини за періодами написання. Різні періоди — різна я. Першу себе я майже не пам'ятаю. Тоді я ще писала російською: 2007–2009 роки. «Змішані почуття» писала вагітною, в такий спосіб переживаючи важке розлучення, і ледь встигла закінчити до народження донечки. «Зернохвище», п'єсу про Голодомор, я писала з немовлям на руках на замовлення Королівського шекспірівського театру в Британії і трусилася від відповідальності та страху, що зникне молоко.

Далі були ще п'єси, адаптація до материнства, багато роботи на телебаченні, а потім почався Майдан. І життя розділилося на до і після. В моєму житті з'явилося багато соціальних проєктів на Сході, документальних вистав з переселенцями, підлітками, військовими — це було школою мого особистого розвитку. Також я продовжувала писати п'єси на замовлення іноземних театрів у наївній надії налякати їх війною, щоб зупинити її.

«Саша, винеси сміття» замовив Шотландський театр *A Play, A Pie and A Pint* в Глазго — це рефлексія на смерть мого вітчима і початок війни. «Погані дороги», написані

для театру *Royale Courte* в Лондоні, вирости з роботи в проєкті «Театр переселенця» і над сценарієм для фільму «Кіборги». Ці п'єси народилися з шоку від війни, на адреналіні та у спробах зрозуміти це явище. Я їздила на Схід і досліджувала війну в надії, що це знання допоможе її осягнути, і в захваті від людських драм і проявів, на які в мирні часи так «не щастить» драматургам, збирачам драм і трагедій.

Ближче до 2020-го ця тема виснажила, вичерпала себе, перестала «надихати», якщо це слово тут доречне. Я мріяла більше ніколи не писати про війну.

Але сталося повномасштабне вторгнення. Тоді я вирішила не писати взагалі, бо всі слова безсилі. Бо реальність страшніша і страшніша, а мої способи говорити про неї обмежені. Але вже в травні 2022-го погодилася на пропозицію німецького театру *Münchener Kammerspiele* писати про українських біженок і стосунки з Європою. Чому погодилась? Мабуть, щоб вижити. І народилися «Зелені коридори» — чорна сатира, тільки в такому жанрі я знайшла в собі сили писати. Вистава мала резонанс у Німеччині, як і більшість з тих, що в цій збірці.

Після 24 лютого моя оптика змінилася — з дослідницької війни я сама перетворилася на об'єкт досліджень. Бо досвід вимушених переселенців тимчасово став і моїм досвідом. З нього ж народилася п'єса «Неіснуючі», яку мені замовив театр в Ессені, Німеччина.

У цих текстах ви відчуєте мої відчай і безпорадність, які відчував багато хто з нас, але саме про мистецьку безпорадність перед катастрофою я дозволила собі говорити в останній п'єсі «Про що ця п'єса?».

Я справді не знаю, як і про що тепер говорити. Ні, я не ставлю крапку, я пишу і шукаю, бо живу цим. Але це вже наступний етап.

Безмежно дякую ARTBOOKS за те, що написане мною раніше тепер тут зібране, зафіксоване і доступне.

Безмежно дякую нашим Захисникам і Захисницям, що маю щастя жити і працювати вдома.

Хвилююся, уявляючи, як ви читаете...

До 2014 року

ЗМІШАНІ ПОЧУТТЯ

Сценарій

Ніч. Вуличний ліхтар за вікном підсвічує темну кімнату в домі. На дивані лежить стара жінка. Як мертва. Поруч у кріслі, ледь похитуючись, сидить інша жінка. За вікном падає дощ.

Тишу порушують гавкіт собак, звук машини, що підїжджає і зупиняється, швидкі кроки, схвильовані інтонації, грюкають двері, в кімнату вриваються люди, хтось клацає вимикачем і різко освітлює всю кімнату. Чотири вікна. Сервант. Фотографії на стінах. Вишивка. Диван, що закінчується телевизором. Вмираюча на дивані літня жінка.

Люди, що увірвалися в кімнату, схвильовані й мокрі від дощу. Це Таня, Валера і Льоха-водій.

Жінка в кріслі, Валентина, намагається встати назустріч, але повне тіло тягне її назад. Її обличчя розгублене і втомлене.

Схвильована Таня кидається до дивана. Чоловіки топчуться біля дверей.

— Мамо! — Танин крик розрізає простір на до та після. — Мамо, мамочка! Валя, ти що?!

— Все... — вимовляє Валентина безбарвним втомленим голосом.

Але Таня їй не вірить. Починає штурхати нерухому матір.

— Мам, вставай! Чого ти сидиш, Валя?! Вставай! Викликали врача? Вас що, паралізувало?!

Валера ридеє в дверях і витирається мокрим рукавом плаща.

— Визвали... З гóрода... Як ти сказала. Так поки доїдуть... Вже все.

Валентина безпорадно дивиться на сестру.

— Вона без пам'яті... Два часа... Зразу перестала нас впізнавать. Потім виключилась... Кончилась наша мамка, Таня...

— Не все! Не все! Мама! Ви що, не розумієте?! Треба щось робить! Вставай, Валька! В вас тут немає чим дихати!

Таня кидається до вікна і відчиняє його настіж, впускаючи свіже повітря, дощ і собачий гавкіт. Намагається дзвонити по мобільному телефону, але немає зв'язку. Міряє матері тиск. Розтирає їй руки. Цілує. Плаче.

Мимоволі всі в кімнаті починають рухатися. Апатія змінюється збудженням. Виконують безглузді дії. Валера переставляє речі з місця на місце. Валентина навіщось відчиняє шафу і дістає звідти нову білизну, хустки, сорочки.